

DECEMBER 1952 No. 12

Redactie : Bob Entrop Zeezwaluwstraat 201, 203 Scheveningen Tel. 554210

TIENDAAGSE VELDTOCHT LANGS WEGEN EN KUSTEN VAN EUROPA (Slot)

Na twee dagen heen en weer rennen tussen haven, museum en de administratie van de Marine is het zover gekomen dat we vandaag 17 October voor de kust van Madrague en Les Goudes zullen gaan vissen. Het museum stelt een kornet beschikbaar onder de beperkende bepaling, dat een assistent van het museum met ons mee zal varen. Hem zouden we vanmorgen om half acht bij het museum op komen halen. En precies...kwart over acht is de assistent aanwezig. In razend tempo rijden wij naar Madrague om de andere op te halen. Ze staan al klaar bij het haventje, want we zullen toch maar met een boot uit Madrague gaan en die van Les Goudes, waar zoveel moeite voor gedaan is, eenvoudig laten schieten. Bij zulke logica en ambtenarij breekt de bekende Hollandse klomp, die toch ook wel wat gewend is. Afijn we schikken ons maar. We laden snel een stel bunnens en tonnen aan boord van de kleine vissersboot en niet veel later puffen we het haventje uit. Wat een uitgezocht weertje, zon-en wat voor zon-water en... geen wind. Kan het nog mooier? Het wordt een waar pleziertochtje. In het glasheldere water kun je minstens 10-20 meter diep kijken. De bodem is hier zeer wisselvallig begroeid met Posidonia oceanica-het Midd.Zee zeegras. Dan weer vormen deze planten een dicht bos, evenlater wordt het bos doorsneden door kleine zandpaadjes, die tenslotte in een kale zandvlakte uitlopen. Een enkele vis van formaat zien we in de diepte wegschieten. We gaan niet ver uit de kust, maar trekken het net door een inham in de kust.

Tengevolge van het heldere weer is de visvangst niet overweldigend, zeker niet dat, wat wij verwacht hadden. Immers, wanneer we met een botter in Scheveningen een trek langs de kust doen biedt het net een flinke en ruim gesorteerde buit, en wel veel dieren en weinig of geen wier. Hier is het net het omgekeerde: veel Posidonia en enkele flinke vissen als Rascas-gelijkend op onze Zeedonderpad, maar zeer giftig!, Sargus vulgaris met een zwarte band vertikaal over de staartwortel en enkele lipvissen (Crenilabrus melops). Crenilabrus melops, komt ook voor in de Noordzee voornamelijk zomers al is zijn echte verspreidingsgebied voornamelijk wel de Midd.Zee, de Atlantische kusten van Afrika en de kusten van Europa. Ook twee mooie Octopussen verdwijnen snel in de speciaal voor hen gereserveerde ton. Ook van de Posidonia oceanica worden enkele planten verzameld. Deze planten hebben een stevige wortelstok en bladeren als een clivia (zie tekening).

Na twee trekken stoomt de boot het haventje weer in en vragen we ons veronderd af, waarom we nu al ophouden. De aap komt uit de mouw. Monsieur Jourdan heeft ons maar vergunning gegeven voor 2 trekken!!! Hoe bestaat het? Nu is mijn geduld uit. Waar het Frans zo spontaan vandaan komt, weet ik niet maar in "hartige bewoordingen" maken wij onze Franse begeleiders duidelijk, dat we niet kunnen begrijpen hoe een ondergeschikt persoon, een officiële toezegging van de Marine kan dwarsbomen. De museum ass. wordt er toe "gebracht" de Marine te telefoneren en de zaak uit te leggen. Gevolg:

We mogen nog twee trekken doen. De heer Jourdan is hiermede schaakmat gezet. Vol geulen moed stomen we opnieuw naar buiten, lichten eerst een groot uitstaand sardinennet, waar nog enkele mooie vissen voor ons in blijken te zitten. Dan varen we in de richting van Les Goudes, waar het water direct langs de kust reeds een diepte van 50 meter bereikt. Opmerkelijk slecht is de buit aan kreeftachtigen. Een enkele hooiwagenkrab en een Maia spec. worden naast zeeekomkommers buit gemaakt. Afgezien van de bekende zwarte zeeappels is de oogst aan stekelhuidigen nihil. Blijkbaar schuilt hier het merendeel der dieren tussen de rotsen, waar wij met het net natuurlijk niet kunnen komen.

Het plotseling opsteken van een wind, drijft de schipper snel naar huis. Van een "mistral" al is het dan ook een kleine "mistral" moeten de vissers met hun kleine boten niets hebben.

Al met al kunnen we met onze vangst wel tevreden zijn, die direct na aankomst naar de garage wordt overgebracht. Nu is er geen tijd meer te verliezen en vandaag nog willen we afreizen naar Holland. We zijn door de boot-misere toch al enkele dagen te laat.

In de middaguren verzamelt de heer Modest nog een aantal Wasrozen (*Anemonia sulcata*), terwijl ondergetekende de wagen in Marseille reisvaardig gaat maken: olie vervensen, benzinetanken en ruitenwissers monteren.

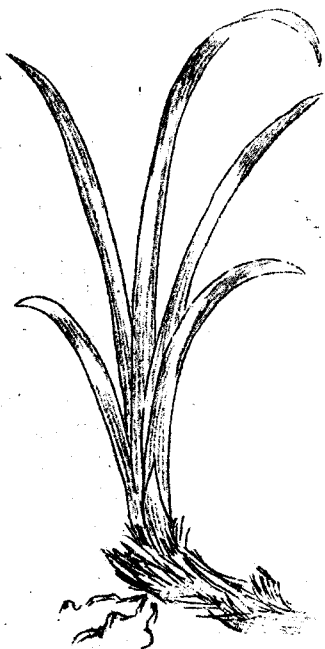
Na de avondmaaltijd worden alle bunnen nogmaals van vers zeewater voorzien, hetgeen een hele karwij is, al is de zee ook vlak bij. Zeër zorgvuldig wordt nu de wagen gepakt, want onderweg mag eigenlijk niet meer dan hoogst noodzakelijk is gestopt worden.

Het is precies 24,30 uur wanneer ik achter het stuur kruip en aan de terugrit kan beginnen. Het harde werken de gehele week, de inspanning bij de visserij-geschiedenis, het doorlopend op de benen zijn hadden mij mij of meer gaar gemaakt. Ik had er wat voor gegeven om eens een flinke dut te kunnen gaan doen. Maar waarom lang filosoferen; de emotionele terugrit is begonnen.

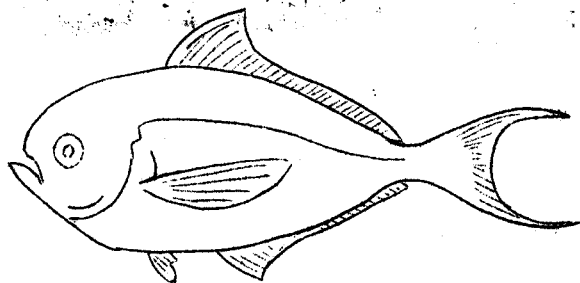
18 October. We nemen de thuisreis door het Rhone-dal, dat vlakke wegen betekent, waardoor we flink op kunnen schieten. Het is echter toch al 7 uur in de avond wanneer we bij Straatsburg de Duitse grens overschrijden. Daar wordt even halt gehouden om brood voor de volgende nacht en dag in te slaan. Dan razen we weer verder zo snel mogelijk naar de grote autobaan. Op de hoogte van Baden-Baden duiken we de tweede nacht zonder slaap in. Het is koud, de raampjes moeten open blijven voor de frisse lucht, die de pomps-de fietspomp is ook weer in werking-door de bunnen moeten blazen.

Eerst in deze nacht begint zich het tekort aan slaap en de vermoeidheid te wreken. Het is een hele dobber om mijn ogen open te houden. De witte kalkstreep, die de 2 rijbanen scheidt, werkt als een snerpande vijl tussen mijn ogen. Het monotone geronk van de motor en de stilte, die de medepassagiers bewaren, omdat ook bij hen de slaap merkbaar wordt, maken deze rit moordend. Af en toe laat even een uitbundig gesprek of gezang op. Vijf minuten later is het weer dood stil en tuur ik weer in het nach-

telijk duister. Cigaret na cigaret wordt weggedampt, frwjetta's en koeken verdwijnen als sneeuw voor de zon. Allemaal bezigheden om te trachten wakker te blijven. Ergens op de autobaan naar Keulen val ik in slaap achter het stuur. Door een hevig gerammel her ik weer spoedig bij mijn "bewust-zijn". De linkerwielen hebben door de wegberm! Nu is het toch wel zaak even de wagen stop te zetten om op adem te komen! Alles is gelukkig goed afgelopen, maar het had ook anders kunnen zijn. Dan trekken wij weer verder. (zie slot pag 72)

Faunistisch stond het eind van 1952 in het teken van de invasie van een zeldzame, wel halve meter grote vis, de Braam (*Brama raii*). Bramen horen thuis in het open water van de Atlantische Oceaan en vertonen zich maar zelden in de Noordzee. Er zijn echter enkele jaren bekend, dat meerdere dieren hier gevangen werden. Dat was het geval in 1922, 1927, 1949, 1950 en 1951 en nu weer in 1952. Waarschijnlijk is in die jaren een school Bramen

de Noordzee binnengezwommen. Maar waarom het ene jaar wel en het andere niet, en waarom wel in die aaneensluitende periode 1949-1952?

Waarschijnlijk zal de hoeveelheid Atlantisch water, die de Noordzee binnenkomt, daarbij wel van invloed zijn, maar hoe de relatie precies is, ontgaat ons tot dusver. Uit de gegevens blijkt overigens dat in 1949-1952 in elk jaar een nieuwe, afzonderlijke invasie vanuit de oceaan plaats vond.

Ook weten wij dat de Braam-scholen zich op de Oceaan zomers noordwaarts verplaatsen en blijkbaar neemt soms een deel een te oostelijke koers, zodat ze in de nazomer tussen Schotland en Noorwegen verzeild raken. Zet nu de koude in, dan trekken deze zuidwaarts en worden in de trechtervormige Noordzee "gevangen". De eerste dieren worden meestal in September uit Schotland gemeld; later in de winter trekken zij steeds zuidelijker en bezoeken onze kust vooral in Nov-Dec. In 1952 was het echter opvallend, dat van de 20 meldingen de vroegste vooral van Zeeland tot Katwijk kwamen. De latere meldingen daarentegen van noordelijker plaatsen, tot Terschelling toe. Dit zou echter pleiten voor een invasie vanuit het Engelse Kanaal, eerder dan vanuit het Noorden, maar wij willen eerst de meldingsdata uit Schotland en andere landen afwachten, voor we conclusies trekken. Mocht U ook nog gegevens hebben over Hollandse Braam-vondsten, dan houden wij ons heel erg aanbevolen!

Merkwaardiger wijze wordt de Braam telkens weer levend en gaaf, spartelend op het strand aangetroffen, iets wat wij bij geboren en getogen Noordzeevissen nooit zien (tenzij het bv. een school jonge haring betreft, die door horsmakreel wordt achternagezet). Blijkbaar schijnen de Bramen geen mogelijkheid te hebben om ondiep water te ontwijken, iets wat bij meer oceanische vissen het geval is, o.a. bij de grote Maanvis (*Mola*). Van deze vis is bekend, dat een bepaald centrum in de hersenen abnormaal slecht ontwikkeld is. Nu werden de hersenen van een aantal Bramen opgezonden naar het Herseninstituut te Amsterdam, opdat onderzocht kan worden of de Braam wellicht de zelfde hersen-afwijking als de Maanvis bezit.

Mocht dit het geval blijken te zijn, dan is dit een mooi uitgangspunt voor verder onderzoek naar de oorzaak van het vreemde gedrag van springlevend aanspoelen.

Ingvar Kristensen.

Wie de schoen past, vulle een biljet in!

De penningmeester zou U hierbij even aan een kleine ledenverplichting willen herinneren. De contributie 1953 is weer verschuldigd. Vele leden hebben reeds hun plicht vervuld. Indien U nog niet tot die categorie behoort, wilt U dan omgaand de F.4.- overmaken op giro 349352 t.n.v. M. Bot Sportlaan 75, Vlaardingen? Bij voorbaat hartelijk dank.

ENKELE WAARNEMINGEN AAN EEN HYDROIDPOLIEP

door C.v.d.Meer.

De hydroidpoliepen horen, evenals de zeeanemonen en de kwallen, tot de holtedieren.

Vele soorten hebben de hierna te beschrijven bouw en levenswijze, hoewel er een aantal zijn, die hiervan afwijken.

De hydroiden bestaan uit een vaak langgerekt lichaam, grotendeels beschermd door een hoornachtige of kalkachtige koker, die de dieren als bescherming en steun afscheiden. Uit deze koker steekt het bovenste deel van het dier, dat een aantal tentakels draagt. Deze bouw komt dus overeen met die der zeeanemonen.

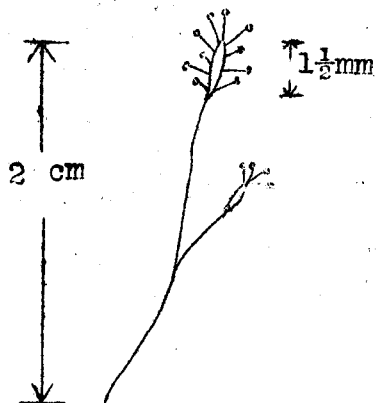
De meeste hydroiden vormen kolonies, doordat het lichaam zich vertakken en aan elk eind van zo'n takje een nieuw tentakelkransje ontstaat. Een groot aantal dieren kunnen zo met elkaar verbonden blijven en o.a. wederzijds voor elkanders voeding zorgen. Sommige soorten ontwikkelen zich tot fraaie boomachtige of veerachtige vormsels, zoals b.v. het in de Kor van November 1952 genoemde weerboompje.

De beschreven kolonievorming is dus een ongeslachtelijke voortplanting. Hiernaast komt vaak ook een geslachtelijke voortplanting voor, die dan veelal als volgt verloopt: Aan de kolonie ontstaan op sommige plaatsen knopjes, die zich niet tot nieuwe poliepjes ontwikkelen, maar uitgroeien tot kleine kwalletjes. Deze laten meestal los om een vrijzwemmend leven te beginnen. Zij ontwikkelen zich nu tot volwassen dieren van mannelijk en vrouwelijk geslacht. Tussen deze dieren vindt bevruchting plaats en uit de bevruchte eieren komt een vrijzwemmende larve, die zich na verloop van tijd vasthecht om zodoende te zorgen voor het ontstaan van een nieuwe kolonie. In October 1952 ontdekte ik in een van mijn bakjes twee mooie poliepenkolonies, die zich daar ongemerkt ontwikkeld hadden.

De poliep werd door de heer Lucas gedetermineerd als *Coryne Sarsii* (Loven). Determinatie van de kwalletjes bleek niet geheel mogelijk te zijn, daar de dieren nog niet geslachtsrijp waren. Er bleef twijfel bestaan tussen twee soorten, waarvan de ene bekend is als kwalletjes van *Coryne Sarsii*.

De kolonies bestaan uit min of meer wild dooreengroeiende, betrekkelijk weinig vertakte dieren met een maximale lengte van 2-2½ cm. De stam is bruinachtig, het knotsvormige bovenste deel van het dier, dat 1½-2 mm lang is, heeft een lichtrose kleur en draagt maximaal 12 zeer dunne tentakels (wit) met aan het eind een klein wit knopje. (Zie figuur 1)

De aanhechting van de tentakels is zeer moeilijk te zien, zelfs met een sterke loupe, maar men kan ruwweg zeggen, dat ze bij de grootste exemplaren in drie kransen van vier staan. Jongere dieren hebben minder tentakels

Begin December 1952 zag ik de eerste kwalletjes rondzwemmen en eind December waren het er al een stuk of twintig. Het ontstaan van de kwalletjes gaat ongeveer als volgt.

Onder het rose knotsje van de poliep ontstaat een klein rose knopje, dat eerst voornamelijk in de lengte groeit tot het 1-1½ mm lang is. (Zie figuren 2 en 3)

Daarna gaat het zich naar het uiteinde toe wat verbreden, zodat een klokvormig geheel ontstaat. (Zie figuur 4) Dit gedeelte van de ontwikkeling duurt enkele dagen. Op een gegeven moment ziet men een scheiding in een rose middengedeelte en een

kleurloos doorschijnend buitenste deel (zie figuur 5) Het kwalletje in wording begint zich nu met onregelmatige tussenpozen samen te trekken.

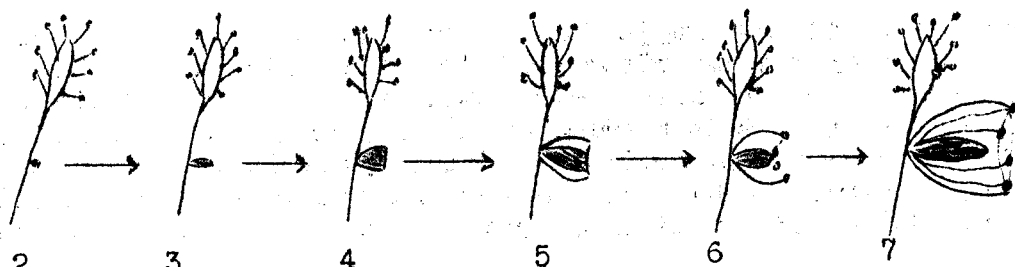

Fig. 2

3

4

5

6

7

In verloop van omstreeks twee uur treedt nu de rest van de ontwikkeling op. In het rose deel is nu te onderscheiden een vastzittend stukje, dat later de maag zal worden en vier kleine rose knobbeltjes, waaruit de tentakels ontstaan. (zie figuur 6) Het dier neemt zeer sterk in lengte en omvang toe, tot een lengte van 3-4 mm bereikt is. Men ziet dan een volledig kwalletje, dat zich heftig samentrekt, aan de poliep zitten. (zie figuur 7) Na enkele uren laat het kwalletje los en gaat vrolijk rondzwellen, waarbij het zich zeer duidelijk naar het licht toe begeeft. Het bestaat uit een klokje met duidelijk zichtbare wanddikte, in het midden hangt de maag naar beneden, aan de rand zitten vier knopjes, waaruit de tentakels tevoorschijn kunnen komen. Deze knopjes zijn met zeer dunne witte lijntjes verbonden met de bovenzijde van de maag (zenuwen?). De lengte van de dieren is nu ongeveer 4 mm. Nu eens zwemmen de dieren door samentrekkingen van het klokje lustig rond (zie figuren 8, 9, 10), dan weer zweven zij in "vishouding", meestal met de opening van het klokje naar beneden, een enkele keer op hun kop, langzaam door het water, met hun tentakels zo ver mogelijk uitgespreid, in afwachting van levende wezens, die er tegenaan zullen zwemmen (zie figuur 11).

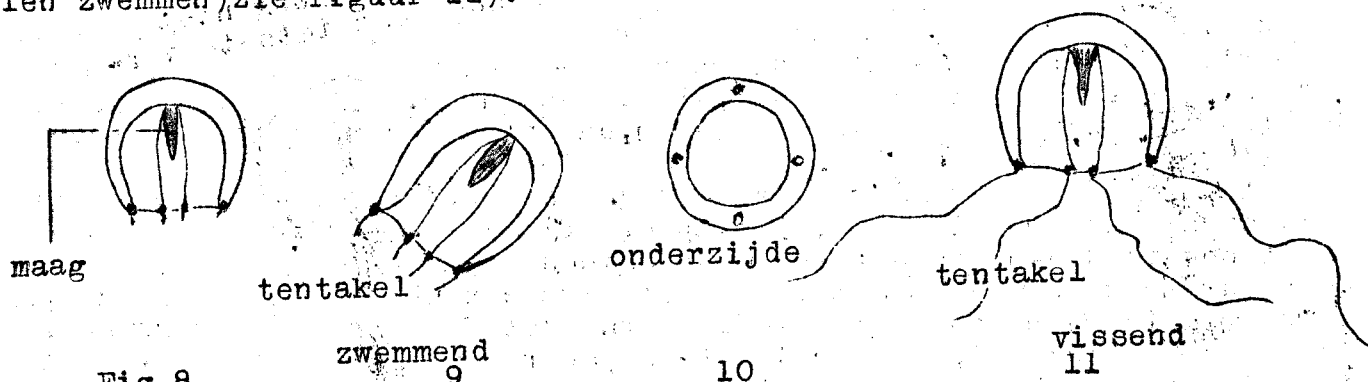

Fig. 8

zwemmend
9

10

vissend
11

In mijn bakje voeden zij zich met roeipootkreeftjes (op cyclops-gelijken de diertjes), die ongeveer 1 mm groot zijn. Ook artemia nauplii (eerste larvestadium van het pekalkreeftje-*Artemia salina* L.) worden door hen gegeten. De netelcellen, die in de tentakels zitten, moeten een zeer sterk werkend vergif bevatten, want *Artemia nauplii*, die druk bewegend tegen de tentakels zwemmen, zijn onmiddellijk geheel stil en laten zich opeten zonder één beweging te maken. Zonder een direct doden of verlammen van hun prooi, zouden de ragdunne tentakels ook nooit de toch betrekkelijk grote en sterke roeipootkreeftjes kunnen overmeesteren. Ik zag er een rustig aan het uiteinde van een tentakel hangen (zie figuur 12). Een flinke kleefkracht zullen de tentakels ook wel moeten bezitten. Bij de *Artemia nauplii* kon ik zien hoe het verhaal verder gaat. De tentakel met de aanklevende nauplii trekt zich samen tot een lengte van circa 1 mm. (zie figuur 13). Dan wordt met een snelle beweging de tentakel met prooi naar

binnen in het klokje geklapt in de richting van de maag. (zie figuur 14)
 Deze beweegt zich naar het voedsel toe en zal zich waarschijnlijk er over
 heen stulpen.

Na ongeveer 5 minuten zit het hapje in de maag en komt de tentakel weer
 naar buiten om zich weer aan de visvangst te gaan wijden. (zie figuur 15)
 Soms ziet men de maag als een zeer lange buis een heel eind buiten het
 klokje steken. Eens zag ik aan het eind ervan een grijze verdikking, die
 zeer sterk deed denken aan een roeipootkreeftje, dat in de maag zat.
 (zie figuur 16) Een ontwikkeling van geslachtsorganen kon ik nog niet
 zien. Misschien zal ik in staat zijn daarover later nog eens iets te ver-
 tellen.

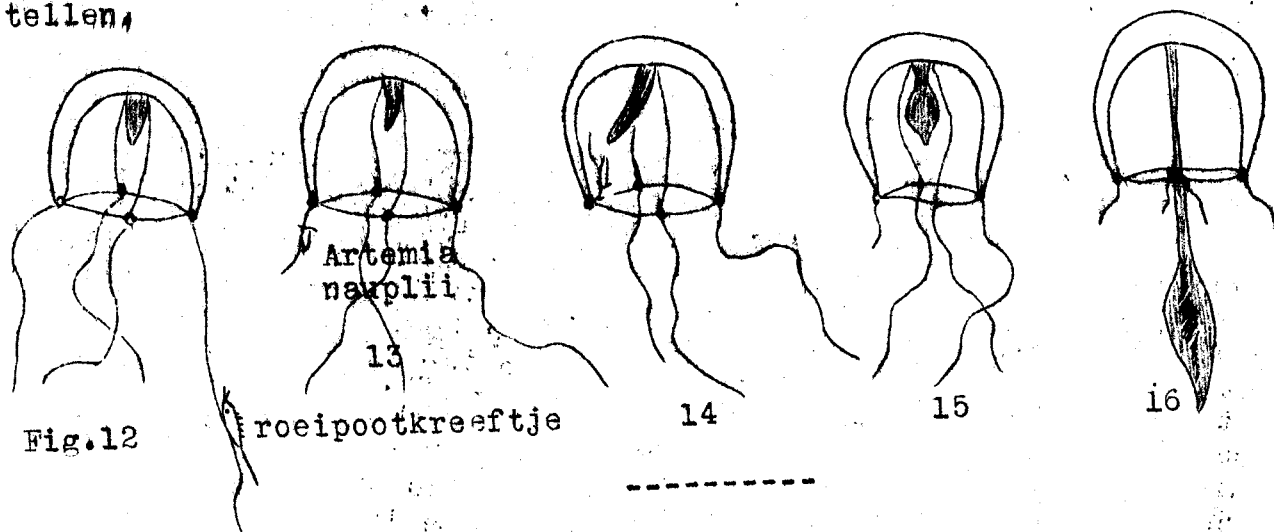

Fig. 12

roeipootkreeftje

13

14

15

16

TIENDAAGSE VELDTOCHT LANGS KUSTEN EN WEGEN VAN EUROPA - slot -

19 October. Ook deze nacht zijn we weer doorgekomen. Om 9 uur rollen we
 Wuppertal binnen. Dan is alle slaap vergeten en moet er weer hard gewerkt
 worden. Bunnen worden uitgeladen, vis verdeeld en....lijkjes geteld. Eerst
 dachten we, toen de bunnen open gingen, dat alles voor niets geweest was
 en alles verspeeld zou zijn. Het viel echter nog mee.
 Is het werk gedaan dan wordt er stevig gegeten, terwijl de heer Doesburg
 tijdens al deze bedrijven gaat slapen. Hij zal de verdere rit terugrijden,
 zodat ook ik dan-al is het in de wagen-een oog dicht kan doen.
 Om 5 uur trekken we Wuppertal uit. Het eerste stuk zal ik nog rijden, omdat
 ik de weg in Wuppertal beter ken. Daarna zal Doesburg hem overnemen.
 Maar hoe het ook zij, wanneer je min of meer een hele week achter dat ver-
 trouwde stuur hebt gezeten, laat je het niet gauw los. De grens wordt ge-
 passeerd zonder moeilijkheden en we zitten al in Tilburg, wanneer ik er
 schoon genoeg van krijg. Dan moet Doesburg er wel achter, wanneer we nog in
 Den Haag willen komen. Ook hij is echter sterk vermoeid. Het laatste stuk
 van Breda naar Den Haag wordt weer afwisselend gereden. Langer dan een
 half uur houdt hij het niet meer achter het stuur uit. En toch moeten we
 vooruit. De vissen moeten immers zo snel mogelijk gelost worden?!!
 20 October Maandagmorgen om 4 uur trekken we het contactsleuteltje in
 Scheveningen uit het dashboard. We zijn thuis gelukkig. Heelheids, met leven
 de Midd. Zeedieren, met gezichten van drie nachten en twee dagen zonder
 slaap en een kilometerstand van 3762 afgejakkerde kilometers, een rijke
 ervaring omtrent vangreizen langs de Midd. Zee en het vaste voornemen om
 in het voorjaar een tweede expeditie uit te rusten. Deze tocht heeft ons
 veel geleerd, ons veel doen ontbernen, maar ons ook een sensatie rijker ge-
 maakt.